

Charakterystyka zbiorowisk roślinnych z udziałem *Stipa joannis* i *Stipa capillata* na murawach kserotermicznych w Owczarach (doniesienie naukowe)

H. CZYŻ, M. TRZASKOŚ, T. KITCZAK

Katedra Łąkarstwa, Akademia Rolnicza w Szczecinie

Characteristics of the plant communities with a share of *Stipa joannis* and *Stipa capillata* on xerothermic greens in Owczary (research note)

Abstract. The studied greens belong to the class *Festuco-Brometea*, *Festucetalia valesiaca* line, *Festuco-Stipion* association, *Potentillo-Stipetum capillatae* set. Species characteristic for communities of the *Molinio-Arrhenatheretea* and *Koelerio-Corynephoretea* classes were also present. Along with increasing share of *Stipa joannis* increased also that of *Dactylis glomerata*, *Poa pratensis* subsp. *angustifolia*, *Centaurea scabiosa*, *Coronilla varia*, *Thymus pulegioides*, and decreased the share of other grasses: *Briza media*, *Brachypodium pinnatum*, *Festuca rubra*, *Festuca trahyphylla*, *Stipa capillata*, *Arrhenatherum elatius*, *Koeleria glauca*, *Phleum phleoides*. *Stipa capillata* was present in all samples, and in similar amounts. No distinct connection with the presence on other plant species was found.

Keywords: habitat, xerothermic greens, community, feathergrass

1. Wstęp

Do zbiorowisk kserotermicznych muraw należą trawiaste murawy ostnicowe (*Sisymbrio-Stipetum*, *Potentillo-Stipetum capillatae*, *Scorzonero purpureae-Stipetum joannis*, *Linosyridi-Stipetum pulcherrimae*). Fitocenozy tych zespołów występują na ciepłych, nasłonecznionych siedliskach, głównie w południowo – wschodniej części kraju oraz na zboczach dolin dolnego biegu Odry, Noteci i Wisły (MATUSZKIEWICZ, 2001; BRZEG & WOJTERSKA, 2001). Mimo, że należą u nas do zbiorowisk rzadko spotykanych oraz zajmują małe powierzchnie, to dzięki bardzo swoistej fizjonomii zaznaczają się wyraźnie w krajobrazie i przyciągają oczy swoją urodą (BALCERKIEWICZ, 2002).

Murawy kserotermiczne z rejonu Górzycy i Owczar, położonych na zboczach pradolin Odry, po raz pierwszy opisał LIBBERTA (1933). W okresie powojennym FILIPEK (1974) przedstawił szczegółową charakterystykę fitosocjologiczną i ekologiczną muraw kserotermicznych obszaru chronionego „Owczary”.

Celem badań było dokonanie charakterystyki florystycznej, przy wykorzystaniu zdjęć fitosocjologicznych, wybranych powierzchni muraw kserotermicznych, porośniętych roślinnością z udziałem *Stipa joannis* Čelak. s.s. i *Stipa capillata* L.

2. Materiał i metody

Badania florystyczne przeprowadzono w 2002 roku na murawach kserotermicznych w Owczarach, koło Górzycy. Badaniami objęto stok, o wystawie zachodniej i nachyleniu 30 – 45°. Przy dolnej granicy muraw znajduje się teren porośnięty lasem, który oddziela je od niżej położonych terenów zalewowych Odry.

Objęte analizą zbiorowiska wykształciły się na glebie mineralnej, piaszczystej, o zawartości w wierzchniej warstwie (0 – 20 cm) masy organicznej od 4,68 do 7,97%, CaCO₃ od 2,76 do 5,77%, o pH_(KCl) od 7,25 do 7,77.

Na wydzielonej powierzchni zlokalizowano 9 płątów, na których wykonano zdjęcia fitosocjologiczne metodą Braun-Blanqueta (SZAFER & ZARZYCKI, 1977). Do wydzielania jednostek syntaksonomicznych wykorzystano „Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych” (MATUSZKIEWICZ, 2001).

Próby glebowe pobierano w terminie wykonywania zdjęć fitosocjologicznych. Zawartość materii organicznej oznaczano poprzez wyżarzenie w piecu muflowym w temp. 550°C, CaCO₃ – metodą Scheiblera, a pH w KCl – potencjometrycznie.

3. Wyniki i dyskusja

Badane murawy należą do klasy *Festuco-Brometea*, rzędu – *Festucetalia valesiaca*e, związku – *Festuco-Stipion* i zespołu – *Potentillo-Stipetum capillatae* (tab. 1). Badania wykazały również obecność gatunków charakterystycznych dla zbiorowisk klas *Molinio-Arrhenatheretea* i *Koelerio-Coryneporetea*. Zdaniem PAWŁOWSKIEGO i ZARZYCKIEGO (1977) w warunkach zwiększonej wilgotności zbiorowiska muraw ostnicowych rozwijają się w kierunku *Molinio-Arrhenatheretea*, natomiast w przypadku, gdy podłożem są suche piaski, to występuje więcej gatunków z klasy *Koelerio-Coryneporetea*. Analizy florystyczne wykazały, że częstsze występowanie gatunków, należących do klasy *Molinio-Arrhenatheretea*, miało miejsce na powierzchniach o mniejszym nachyleniu (w szczytowej i dolnej partii zbocza), natomiast na powierzchniach stromych (środkowa partia zbocza), wyróżniały się gatunki z klasy *Koelerio-Coryneporetea*. Takie zróżnicowanie może być spowodowane tempem spływów powierzchniowych, zmienną wilgotnością oraz rozmieszczeniem masy organicznej i składników pokarmowych. Zespół *Potentillo-Stipetum capillatae* rozwija się na stromych zboczach o wystawie południowej i południowo-zachodniej (FILIPEK, 1974). Zdaniem tego autora duże znaczenie ma również kąt nachylenia, z reguły ponad 20 do 45°. Uważa on, że siedliska zajęte przez zespół *Potentillo-Stipetum capillatae* należą do najsuchszych i najcieplejszych na terenie Pomorza. Badania własne wskazują, że w zespole z dużą stałością poza *Stipa joannis* i *Stipa capillata* występowały *Potentilla arenaria*, *Artemisia campestris*, *Centaurea rhenana*, *Salvia pratensis* i *Phleum phleoides*. Na duże znacznie wymienionych gatunków zwraca także uwagę FILIPEK (1974). Z badań własnych wynika, że na analizowanym obszarze *Stipa joannis* charakteryzowała się większą ilościowością niż *Stipa capillata*. FILIPEK (1974) w swoich badaniach wskazuje na większą rolę *Stipa capillata* niż *Stipa joannis* w budowie muraw kserotermicznych. Analiza szczegółowa zdjęć fitosocjologicznych wykazała, że *Stipa joannis* charakteryzowała się większym zróżnicowaniem ilościowości w poszczególnych zdjęciach niż *Stipa capillata*.

Tabela 1. Skład florystyczny muraw ostnicowych
Table 1. Floristic composition of xerothermic greens

Gatunek Species	Występowanie w zdjęciu Occurrence in record									Stołość w Stability in		Współczynnik pokrycia Cover coefficient
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	%	stopniach deegres	
<i>Briza media</i> L.							r			11,1	I	0,1
<i>Brachypodium pinnatum</i> (L.) P. Beauv	1	2	3	3	2	3	3	1	1	100,0	V	200
<i>Festuca rubra</i> s.s.	2	2	3	2	2	2	2	3		88,9	V	180
<i>Festuca trahyphylla</i> (Hack.) Krajina	1									11,1	I	5
<i>Dactylis glomerata</i> L.	+						+	+	+	44,4	III	0,4
<i>Stipa joannis</i> Čelak. s.s.	2	2		R	r		4	4	2	77,8	IV	177,7
<i>Stipa capillata</i> L.	+	+		R	1		1			55,6	III	10,3
<i>Arrhenatherum elatius</i> (L.) P. Beauv.	+			+	+		1	2	2	66,7	IV	40,3
<i>Koeleria glauca</i> (Spreng.) DC	2	+	+		2		+	+		66,7	IV	35,4
<i>Phleum phleoides</i> (L.) H. Karts	3	r	+			+		1		55,6	III	42,8
<i>Poa angustifolia</i> L.				R		+	+	+	+	55,6	III	0,5
<i>Plantago lanceolata</i> L.				r	1		1	+		44,4	III	10,2
<i>Artemisia campestris</i> L.	R				1					22,2	II	5,1
<i>Centaurea scabiosa</i> L.	+									11,1	I	0,1
<i>Centaurea rhenana</i> Boreau	+	1	+	+		+	1			66,7	IV	10,4
<i>Vincetoxicum hirundinaria</i> Medik.							r			11,1	I	0,1
<i>Eryngium campestre</i> L.								r	r	22,2	II	0,2
<i>Coronilla varia</i> L.					+	+	+	+	+	55,6	III	0,5
<i>Petrorhagia prolifera</i> (L.) P.W. Ball & Heywood	r	r	r							33,3	II	0,3
<i>Rubus caesius</i> L.								2	2	22,2	II	35
<i>Lotus corniculatus</i> L.	+									11,1	I	0,1
<i>Achillea pannonica</i> Scheele	+		+	+		+	+	+		66,7	IV	0,6
<i>Sanguisorba minor</i> Scop.	r	r	r	R	r	r	1	+	+	100,0	V	5,8
<i>Thesium linophyllum</i> L.	1	1	1	1	+	1				66,7	IV	25,1
<i>Medicago minima</i> (L.)	r									11,1	I	0,1
<i>Thymus pulegioides</i> L.	1		+	1	+	+		r		66,7	IV	104
<i>Asperula cynanchica</i> L.	1									11,1	I	5
<i>Oxytropis pilosa</i> (L.) DC			1		+	+	+			44,4	III	5,3
<i>Anthericum liliago</i> L.	2	1	+	1			+			55,6	III	27,7
<i>Potentilla arenaria</i> Borkh	1	r	1	+	1		+			66,7	IV	15,3
<i>Helianthemum nummularium</i> (L.) Mill	1	r	1		+					44,4	III	10,2
<i>Fragaria viridis</i> Duchesne							+			11,1	I	0,1
<i>Anthyllis vulneraria</i> L.						r		1		22,2	II	0,2
<i>Sedum acre</i> L.	+	+				r				33,3	II	0,3
<i>Agrimonia eupatoria</i> L.				+				r		22,2	II	0,2
<i>Falcaria vulgaris</i> Bernh								r	R	22,2	II	0,2
<i>Equisetum arvense</i> L.								r	1	22,2	II	5,1
<i>Salvia pratensis</i> L.	+	1	2	1	1	2	1	+	+	100,0	V	55,8
<i>Rumex acetosella</i> L.									R	11,1	I	0,1
<i>Carex caryophylla</i> Latourr.								+	+	22,2	II	0,2
<i>Euphorbia cyparissias</i> L.	1	1	1	1	1	1		1	+	88,9	V	35,1
<i>Orobancha elatior</i> Sutton						r	r		R	33,3	II	0,3
<i>Ononis spinosa</i> L.	1	2	2	+	+			+	r	77,8	IV	27,9

Pod względem stałości, obok *Stipa* sp., wyróżniały się: *Brachypodium pinnatum*, *Centaurea scabiosa*, *Salvia pratensis*, *Achillea pannonica*, *Thymus pulegioides*, *Euphorbia cyparissias*. Analizując relacje między udziałem *Stipa joannis* i innych gatunków stwierd-

zono, że wraz ze wzrostem ilościowości *Stipa joannis* wzrastała ilościowość następujących gatunków: *Dactylis glomerata*, *Poa pratensis* subsp. *angustifolia*, *Centaurea scabiosa*, *Coronilla varia*, *Thymus pulegioides*, natomiast wyraźnie zmniejszała się ilościowość pozostałych gatunków traw: *Briza media*, *Brachypodium pinnatum*, *Festuca rubra*, *Festuca trahyphylla*, *Stipa capillata*, *Arrhenatherum elatius*, *Koeleria glauca*, *Phleum phleoides*. W przypadku *Stipa capillata* nie stwierdzono wyraźnego związku z ilościowością występowania innych gatunków, gdyż był on rozmieszczony równomiernie na całym badanym obszarze. WYSOCKI i SIKORSKI (2000) podają, że przy ekstensywnym wypasie na płatach muraw ostnicowych bujnie rozwijają się ostnice, natomiast przy zbyt intensywnym użytkowaniu lub wyłączeniu ich z użytkowania w miejsce ostnic wnikają inne gatunki roślin (SENDEK & BARCZYŃSKA-SENDEK, 2000; WYSOCKI & SIKORSKI, 2000; PAWLACZYK & JERMACEK, 2000). Z badań JERMACEK i PAWLACZYKA (1999) wynika, że na murawach w Owczarach korzystnie na stabilizację zbiorowisk wpływa wypas owiec. Wyjątkowość analizowanych muraw polega na tym, że charakteryzuje je bogaty skład florystyczny, swoistość gatunkowa roślin oraz obecność gatunków objętych ochroną całkowitą (*Stipa joannis*, *Stipa capillata*, *Oxytropis pilosa* i *Anthericum liliago*), czy też zagrożonych wymarciem (*Thesium linophyllum*, *Orobancha elatior* i *Asperula cynanchica*) – (BRZEG & WOJTERSKA, 2001). Występują także dwa gatunki (*Stipa joannis* i *Anthericum liliago*) wpisane do Polskiej Czerwonej Księgi Roślin. JERMACEK i PAWLACZYK (1999) podają, że na omawianym terenie dość powszechnie spotyka się gatunki rzadkie, jak: *Stipa joannis*, *Stipa capillata*, *Thesium linophyllum*, *Ononis spinosa*, *Eryngium campestre*, *Oxytropis pilosa*.

4. Wnioski

- Zbiorowiska z udziałem *Stipa capillata* i *Stipa joannis*, ukształtowane na murawach kserotermicznych w Owczarach, należą do zespołu *Potentillo-Stipetum capillatae* i charakteryzuje je bogaty skład florystyczny.
- Swoistość gatunkowa roślin, zwłaszcza występowanie gatunków objętych ochroną, czyni je ciekawymi florystycznie i krajobrazowo.
- Prowadzony wypas owiec sprzyja utrzymaniu różnorodności gatunkowej muraw ostnicowych, ukształtowanych na analizowanym terenie.

Literatura

- BALCERKIEWICZ S., 2002. Trawy w zbiorowiskach roślinnych. W: Polska Księga Traw. L. Frey (red.). Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków, 189-206.
- BRZEG A. & M. WOJTARSKA, 2001. Zespoły roślinne Wielkopolski, ich stan poznania i zagrożenia. W: Szata roślinna Wielkopolski i Pojezierza południowopomorskiego. Przewodnik sesji terenowych 52 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Wydawnictwo Naukowe Bogucki, Poznań, 39-110.
- FILIPEK M., 1974. Murawy kserotermiczne regionu dolnej Odry i Warty. Prace Komitetu Biologicznego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 38, 1-110.
- JERMACEK A. & P. PAWLACZYK, 1999. Murawy kserotermiczne. Wydawnictwo Lubuskiego Klubu Przyrody Świebodzin.
- LIBBERT W., 1933. Die Vegetationseinheiten der Neumarkischen Staubeckenlandschaft. Botanische Veröffentlichungen Provinz Brandenburg, 74, Berlin.

- MATUSZKIEWICZ W., 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Vademecum Geobotanicum. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 3, ss. 537.
- PAWLACZYK P. & A. JERMACZEK, 2000. Poradnik lokalnej ochrony przyrody. Wydawnictwo Lubuskiego Klubu Przyrody Świebodzin. ss. 287.
- PAWŁOWSKI B. & K. ZARZYCKI, 1977. Zespoły łąkowe i wrzosowiskowe. W: Szata roślinna Polski. W. Szafer & K. Zarzycki (red.), Wydawnictwo PWN, Warszawa, 1, 338-352.
- SENDEK A. & B. BARCZYŃSKA-SENDEK, 2000. Problem ochrony roślinności kserotermicznej w rezerwatach Góra Gipsowa i Ligota Dolna na Opolszczyźnie. Prądnik. Zbiory Muzealne Szafera, 2, 17-21.
- SZAFER W. & K. ZARZYCKI, 1977. Szata roślinna Polski. Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- WYSOCKI Cz. & P. SIKORSKI, 2000. Zarys fitosocjologii stosowanej. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.

Characteristics of the plant communities with a share of *Stipa joannis* and *Stipa capillata* on xerothermic greens in Owczary (research note)

H. CZYŻ, M. TRZASKOŚ, T. KITCZAK

Department of Grassland Sciences, Agricultural University of Szczecin

Summary

The study was done on xerothermic greens in Owczary, Górzycy commune. Areas covered by plants including *Stipa joannis* and *Stipa capillata* were examined. Nine patches were taken into consideration as far as their phytosociology was concerned.

The studied greens belong to the class *Festuco-Brometea*, *Festucetalia valesiaceae* line, *Festuco-Stipion* association, *Potentillo-Stipetum capillatae* set. Species characteristic for communities of the *Molinio-Arrhenatheretea* and *Koelerio-Corynepherea* classes were also presented. The presence of species from other classes indicates that the communities are of a changing character and were influenced by antropopression. Along with increasing share of *Stipa joannis* increased also that of *Dactylis glomerata*, *Poa pratensis* subsp. *angustifolia*, *Centaurea scabiosa*, *Coronilla varia*, *Thymus pulegioides*, and decreased the share of other grasses: *Briza media*, *Brachypodium pinnatum*, *Festuca rubra*, *Festuca trahyphylla*, *Stipa capillata*, *Arrhenatherum elatius*, *Koeleria glauca*, *Phleum phleoides*. *Stipa capillata* was present in all samples, and in similar amounts. No distinct connection with the presence on other plant species was found.

Recenzent – Reviewer: *Czesław Wysocki*

Adres do korespondencji – Address for correspondence:
Prof. dr hab. Henryk Czyż
Katedra Łąkarstwa, Akademia Rolnicza w Szczecinie
ul. Słowackiego 17, 71-434 Szczecin
tel: (91) 4250261, fax: (91) 4871962,
e-mail: hczyz@agro.ar.szczecin.pl